

สิทธิในทัศนะของพุทธศาสนา

The concept of rights in the Buddhist perspective

พระครูนิวตน์ดิลกพรหม

นิสิตปริญญาเอก สาขา พระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

สิทธิเป็นมโนทัศน์ทางสังคมที่กล่าวถึง สิ่งที่ปัจเจกบุคคลที่จะกระทำการใด ๆ บางอย่าง ต้องมีความสอดคล้องกับเงื่อนไขกติกาของรัฐที่ได้วางไว้ และรัฐก็ให้การคุ้มครองสิทธิในการกระทำนั้น ของปัจเจกบุคคล ซึ่งมีมโนทัศน์เกี่ยวกับสิทธิที่ว่านี้มีการเสนอออกเป็นสองกลุ่มด้วยกันกล่าวคือ กลุ่มแรกเสนอสิทธิตามธรรมชาติ เห็นว่ามนุษย์มีสิทธิติดตัวมาแต่กำเนิดใครก็มีอาจพรากสิทธิที่วางไว้ได้ ส่วนกลุ่มที่สองเสนอสิทธิตามกฎหมาย เห็นว่าสิทธิของมนุษย์เป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม ส่วนการวิเคราะห์สิทธิในทัศนะของพุทธศาสนา ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่าทัศนะเรื่องสิทธิของพุทธศาสนามีความหมายใกล้เคียงกับสิทธิตามธรรมชาติมากกว่าสิทธิตามกฎหมาย

คำสำคัญ: สิทธิ, สิทธิตามธรรมชาติ, สิทธิตามกฎหมาย, พุทธศาสนา

Abstract

The rights are the social mentioned What is the individual to take any action, certain conditions must be consistent with the rules of the State where the State has placed it, the protection of the rights of the individual, in which the concept about the rights that this is being offered by the first group of nature rights proposal, seeing that there are rights in anyone but the rights that may be separated. The second section, the proposed legal rights found human rights as something composed the social. Analysis of rights in the perspective of Buddhism. The author points out that the rights perspective of Buddhism has a meaning closer to natural rights over legal rights

Keyword: Rights, Nature rights, Legal rights, Buddhism

๑. บทนำ

สิทธิ (Rights) เป็นมโนทัศน์ที่สำคัญในทางสังคมและการเมือง เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับปัจเจกในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐ ย่อมมีสิทธิกระทำการอะไรบางอย่าง ภายใต้เงื่อนไขกฎและกติกากฎที่วางไว้แล้วรัฐก็ให้การคุ้มครองการกระทำนั้น เมื่อย้อนกลับไปดูที่มาของมโนทัศน์เรื่องสิทธิจะเห็นว่า มีข้อเสนอเกี่ยวกับมโนทัศน์นี้อยู่สองกลุ่มด้วยกัน กล่าวคือ กลุ่มแรกเห็นว่ามนุษย์ที่รวมตัวกันเป็นสังคมมีสิทธิที่ติดตัวมาแต่กำเนิด สิทธินี้ไม่มีใครจะพรากไปจากเขาได้ สิทธิประเภทนี้เรียกว่าสิทธิตามธรรมชาติ (Natural rights) และกลุ่มที่สองเห็นว่า สิทธิเป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นเพื่อกำหนดให้กับปัจเจกบุคคลที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของสังคมนั้น ว่าอะไรคือสิ่งที่ควรมีและไม่ควรมี กระทำได้และกระทำไม่ได้ การนิยามความหมายของสิทธิประเภทนี้เรียกว่า สิทธิตามกฎหมาย (Legal rights)

หลังจากที่เจ้าชายสิทธิธัตถะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ได้ทรงออกเผยแผ่หลักธรรมที่พระองค์ได้ทรงค้นพบแก่กลุ่มคนต่าง ๆ ซึ่งการออกประกาศสั่งธรรมที่ทรงค้นพบในตอนนั้นทำให้เจ้าลัทธิตและเหล่าสาวกศิษย์ได้ละทิ้งวิถีการแสวงหาสัจธรรมในแบบเดิมแล้วหันมาออกมามีชีวิตตามพระองค์เป็นจำนวนมาก และเป็นพุทธศาสนาในยุคเริ่มต้นถือว่ายังไม่มีกฏบัญญัติในเรื่องของพระวินัย เพราะสังคมสงฆ์ในยุคแรกนั้นถือว่าเป็นกลุ่มเล็กๆ และยังไม่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง แต่ก็เชื่อว่าจะไม่มีการใดเลยอันเป็นหลักการในการเข้าไปอยู่ร่วมกับสังคมสมัยของพระองค์ที่มีทั้งแนวคิดและความเชื่อที่หลากหลาย อีกทั้งเจ้าลัทธิตต่างๆ การที่จะอยู่ในบริบทเช่นนั้นได้ต้องมีหลักการอะไรบางอย่างสำหรับการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอินเดียในสมัยนั้น เพื่อไม่ให้เกิดการกระทบกระทั่งกัน และนี่อาจเป็นสาเหตุที่พระองค์ได้ทรงวางหลักการ วิถีการ และเป้าหมาย ในทางพระพุทธศาสนาแก่คณะสงฆ์ยุคเริ่มต้นว่าควรปฏิบัติตนอย่างไรในการออกเผยแผ่หลักสั่งธรรม โดยการถือเอาวันที่พระสงฆ์มารวมตัวกันมากที่สุดในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ซึ่งเรียกกันต่อมาว่า วันมาฆบูชา โดยมีพระสงฆ์จำนวนนับพันรูปที่เข้าร่วมสมาคมในครั้งนั้น และท่านทั้งหลายเหล่านั้นเป็นผู้ที่พระองค์ทรงบวชให้เองทั้งหมด และหลักการที่ทรงกล่าวถึงวันนั้นเรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ ซึ่งมีใจความสำคัญ คือ

“ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า พระนิพพานเป็นธรรม ผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่เชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เชื่อว่าเป็นสมณะ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตใจของตนให้ผ่องแผ้ว นี่คือการสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความสำรวมในปาติโมกข์ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร การอยู่ในเสนาสนะที่สงัด การประกอบความเพียรในอธิจิต นี่คือการสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย”^๑

จากข้อความข้างต้นมีข้อบางตอนเป็นที่น่าสังเกตว่า หลักการในการเผยแผ่ที่วางไว้สำหรับคณะสงฆ์ที่ติดตามพระองค์ในสมัยนั้น หนึ่งในนั้นเน้นไปที่ การไม่ทำร้าย การไม่เบียดเบียนผู้อื่น แต่ถ้ามีใครมากระทำการเดียวกันโดยการทำร้ายและเบียดเบียนก็ให้มีความอดทนอดกลั้น การที่ทรงเน้นไปเรื่องนี้ ผู้เขียนเห็นว่าทรงแสดงเจตนารมณ์ ในการเคารพ ความเชื่อและเสรีภาพ ในปัจเจกบุคคล เพราะเขาเหล่านั้นย่อมที่จะรับฟังหรือไม่รับฟังในการแสดงให้เห็นถึงสัจธรรมก็ได้ กล่าวคือสาวกเพียงแค่ชี้ให้เห็นสัจธรรม แต่ไม่ควรเข้าไปบังคับหรือเบียดเบียนโดยทำร้ายร่างกายให้เขาต้องเป็นอย่างไรที่เราอยากให้เป็น

^๑ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐-๕๑.

เมื่อประเมินถึงหลักการของพระพุทธเจ้าในข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนามีมโนทัศน์เรื่องสิทธิใช่หรือไม่ และถ้าหากพุทธศาสนามีมโนทัศน์เรื่องสิทธิ สิทธิที่ว่าแบบไหน เป็นเหมือนกับกลุ่มที่เสนอสิทธิตามธรรมชาติ หรือกลุ่มที่เสนอสิทธิตามกฎหมาย อย่างใดอย่างหนึ่งใช่หรือไม่ หรือว่าไม่เป็นทั้งสองแบบ ดังนั้น จากประเด็นปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนจึงต้องการชี้ให้เห็นว่า สิทธิในทัศนะของพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

๒. มโนทัศน์ว่าด้วยสิทธิ (Concept of Rights)

การนิยามมโนทัศน์ว่าด้วยสิทธิอาจมีความหลากหลาย แต่การนิยามในทางสังคมศาสตร์ เป็นการนิยามตามนิติศาสตร์ ซึ่งหมายถึง อำนาจที่ปัจเจกบุคคลมีในการทำการใดการหนึ่ง หรือการได้รับการปกป้องไม่ให้คนอื่นมากระทำอะไรแก่ตน^๒ ซึ่งแนวคิดที่ว่าด้วยสิทธิในเวลานี้ ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตกในการเรียกร้องต่อสู้เพื่อเสรีภาพในการนับถือศาสนา ที่เรียกว่ากระบวนการปฏิรูป (Reformation) โดยขบวนการในตอนนั้นได้รับอิทธิพลมาจากความคิดของ จัง โบแดง (Jean Bodin) ที่เห็นว่าอำนาจอธิปไตยถูกจำกัดโดย กฎธรรมของธรรมชาติ จึงต้องอยู่ภายใต้การควบคุมทางศีลธรรมและขอบเขตของเหตุผล ซึ่งต่อมา โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) เห็นว่ากษัตริย์ผู้มีอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน มีอำนาจเพียงในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และกษัตริย์เป็นเพียงกึ่งจักรพรรดิ ไม่ได้รับอำนาจสูงส่งใด ๆ จากภายนอก ซึ่งตรงกันข้ามนั้นอำนาจยุคใหม่ต้องเป็นตัวแทนของประชาชน^๓ หรือกล่าวอีกอย่างประชนเป็นเจ้าของอำนาจทางการเมือง ซึ่งนักปรัชญาทางสังคมและการเมืองอย่างเช่น ฮอบส์และล๊อค ได้เห็นว่าที่มาของสังคมการเมืองนั้นเกิดจากการรวมตัวกันของมนุษย์ที่ต้องการแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกัน แต่เงื่อนไขของการรวมตัวกันปัจเจกบุคคลต้องยอมลดทอนเสรีภาพในการกระทำให้ผู้อื่นต้องเดือดร้อนลง กล่าวคือก่อนหน้าที่จะมาร่วมตัวกัน ใครจะทำอะไรก็สามารถระทำได้ เพราะภาวะตามธรรมชาติเป็นภาวะที่ปราศจากเงื่อนไขทางสังคม เช่น แดงต้องการอาหารเพื่อมาประทังชีวิต ก็สามารถเข้าไปหยิบในบ้านของเขี้ยวโดยไม่สนใจว่าเขี้ยวจะอนุญาตหรือไม่ แต่เมื่อมารวมตัวกันเป็นสังคมแล้ว แดงจะใช้พฤติกรรมแบบเดิมไม่ได้ เพราะการเขี้ยวมาร่วมกันของแดงและเขี้ยวได้สร้างข้อตกลงกันว่าจะไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น นั่นหมายถึง สิทธิในการเป็นเจ้าของวัตถุที่หามาด้วยน้ำพักน้ำแรงของแดง เป็นเงื่อนไขทางสังคมที่ร่วมกันสร้างขึ้นที่เรียกว่า สัญญาประชาคม (Social Contract) แดงเองก็ได้รับการคุ้มครองจากการสร้างเงื่อนไขนั้น แนวคิดที่ว่านี้ผู้เขียนจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไปว่ามีรายละเอียดและลักษณะเป็นอย่างไร และนอกจากของนักปรัชญาทั้งสองที่กล่าวมายังมีอีก กลุ่มหนึ่งที่เสนอแนวคิดเรื่องสิทธิตรงข้ามกัน นั่นเพราะเป็นผลจากการอธิบายมโนทัศน์จากลักษณะทางสังคมการเมืองอีกระบบหนึ่ง จึงทำให้การอธิบายมโนทัศน์เรื่องสิทธิที่ต่างกันไปด้วย ดังที่จะได้กล่าวถึงต่อไป

๒.๑ สิทธิตามธรรมชาติ (Nature Rights)

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า แนวคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Right) ได้รับอิทธิพลมาจากนักคิดสองคนด้วยกัน คือ ฮอบส์ และล๊อค โดยที่ทั้งสามนี้มีความเห็นทางด้านสังคมและ

^๒ โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, **ปรัชญาทั่วไป**, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๒๖๘.

^๓ ชุมพร สังขปรีชา, **ปรัชญาและทฤษฎีการเมืองว่าด้วยธรรมชาติมนุษย์**, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๔๘-๑๔๙.

การเมืองว่า เกิดจากการรวมตัวกันจากการทำข้อตกลงกัน ในฐานะเป็นคู่สัญญาที่คู่สัญญาจะได้รับผลประโยชน์และความเป็นธรรมโดยเท่าเทียมกัน ไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้เปรียบหรือเสียเปรียบกัน เหตุผลที่ทำให้เกิดการรวมตัวกันเป็นสังคมการเมือง นักคิดทั้งสองคนเห็นว่าเกิดจากธรรมชาติของมนุษย์ เป็นธรรมชาติที่มีความเห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐาน การที่จะทำให้คนทุกคนมารวมกันได้อยู่ทางเดียวเท่านั้นคือ การสร้างข้อตกลงที่เรียกว่าสัญญาที่จะต้องเอื้ออำนวยผลประโยชน์ให้แก่ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) เห็นว่าการที่คนทุกคนอยู่ภายนอกสังคมและการเมืองสามารถอ้างสิทธิได้ว่า ตนเป็นเจ้าของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติเท่าเทียมกัน ซึ่งในทัศนะของฮอบส์การอ้างสิทธิประเภทนี้ว่า เป็นสิทธิตามธรรมชาติ^๔ แต่เมื่อตกลงกันว่าจะรวมกันสร้างสังคมการเมืองขึ้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องจำกัดขอบเขตสิทธิตามธรรมชาติของตน กล่าวคือ เมื่อรวมกันเป็นรัฐแล้ว เราจะอ้างสิทธิกระทำการใด ๆ ตามใจชอบเหมือนนอกสังคมการเมืองไม่ได้ ซึ่งการกำหนดสิทธิในลักษณะเช่นนี้เป็นการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ว่าจะไรบางคือสิทธิที่ตนมีอยู่ และอะไรคือสิทธิที่ตนเสียไป ภายใต้เงื่อนไขขอบเขตของสิ่งที่เรียกว่าสังคมและการเมืองหรือรัฐ

จอห์น ล็อก (John Locke) เห็นว่าพระเจ้าสร้างมนุษย์มาเหมือนกัน ทุกคนต่างไม่มีอะไรเป็นทรัพย์สินสมบัติติดตัวมาตั้งแต่เกิด เรามีเพียงแต่แรงงานเท่านั้น^๕ และมนุษย์ทุกคนเป็นเจ้าของแรงงานของตน ซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้ใครจะละเมิดไม่ได้ โดยเริ่มแรกเราอาจมีสิทธิที่ว่านี้โดยเท่าเทียมกัน แต่เนื่องจากว่าเราทุกคนมีความต่างกันในเรื่องของความอดสาหัส บางคนพอใจในความมีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง การแสวงหาเพื่อการครอบครองทรัพย์สินจึงไม่ต้องดิ้นรนมากมาย แต่บางคนไม่พอใจในความเป็นอยู่แบบพอเพียง เขาจึงแสวงหาในการครองครองทรัพย์สินสมบัติที่มากกว่า คนแบบหลังย่อมมีทรัพย์สินสมบัติมากกว่า ซึ่งล็อกเห็นว่า “ทรัพย์สินส่วนนี้นอกจากเจ้าของแล้วคนอื่นไม่มีสิทธิ์ เพราะแรงงานจากร่างกายของใครและผลงานจากมือของใครย่อมเป็นทรัพย์สินของคนผู้นั้น...ด้วยเหตุนี้แรงงานย่อมเป็นทรัพย์สินของเจ้าของแรงงานของตน”^๖

จากการที่กล่าวมาจะเห็นว่า แนวคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาติของ ฮอบส์ และล็อก ให้ความสำคัญกับสิทธิที่ติดตัวมนุษย์โดยตรง การที่จะมีอำนาจใด ๆ มาทำการลิดรอนสิทธิที่ว่า อำนาจนั้นก็ไม่มี ความชอบธรรมอีกต่อไป และสิทธิที่ว่าเป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างมาพร้อมกับทรัพย์สินธรรมชาติ ซึ่งถ้าหากคนไหนมีความเพียรพยายามในการทำมาหากิน ขยันอดทน สิ่งเขาจะได้รับจากการใช้แรงงานก็คือความมั่นที่มากกว่าคนที่ขยันน้อยกว่าเขา เพราะคนทุกคนเป็นเจ้าของแรงงานของตน เจ้าของแรงงานเท่านั้นที่มีสิทธิในผลผลิตแห่งแรงงานของตน

๒.๒ สิทธิตามกฎหมาย (Legal Rights)

สิทธิตามกฎหมาย เป็นมโนทัศน์ที่เห็นว่า สิทธิมาจากผลผลิตของมนุษย์ด้วยกันเอง ไม่ได้ติดมากับธรรมชาติของมนุษย์ และสิทธิประเภทนี้ถือเป็นความร่วมมือในการทำงานร่วมกันระหว่างมนุษย์

^๔ สมภาร พรหมทา, *ปรัชญาสังคมและการเมือง*, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๔-๔๕.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗.

^๖ John Locke, *Two Treatises on Civil Government*, The Second Treatise, (Chicago: The Great Books Foundation, ๑๙๙๕). P ๕. อ้างใน สมภาร พรหมทา, *ปรัชญาสังคมและการเมือง*, หน้า ๔๖.

กับรัฐ ไม่ใช่กฎธรรมชาติหรือกฎที่พระเจ้ามอบให้กับมนุษย์ ซึ่งหมายความว่าที่มาของสิทธิไม่มีอะไรมากกว่าการประกาศบังคับใช้โดยผู้มีอำนาจทางการเมืองทางการเมืองการปกครอง เป็นกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันภายใต้เงื่อนไขของรัฐเท่านั้น” โดยที่นักคิดกลุ่มนี้เห็นว่าสังคมการเมืองเปรียบได้กับคนพลเมืองเปรียบได้กับอวัยวะ สิทธิจึงเป็นเรื่องของตำแหน่งแห่งที่ของคนที่ต้องปฏิบัติตามหน้าที่ทางสังคม เช่น ในงานเขียนของศาสนาพราหมณ์ เป็นต้นว่ามนุธรรมศาสตร์ได้จำแนกคนออกเป็นวรรณะ^๗ ต่าง ๆ การจำแนกคนออกเป็นวรรณะตามทฤษฎีนี้ ทำให้เกิดการเหลื่อมล้ำทางด้านสิทธิและความเท่าเทียมของคนในสังคม แต่นั่นก็ไม่สำคัญเท่ากับการได้ทำหน้าที่ในฐานะเป็นพลเมืองที่ดีต่อรัฐได้

ความสำคัญของสิทธิตามกฎหมาย ก็คือที่มาของสิทธิและอำนาจจะมีขึ้นตามสิทธิที่สร้างขึ้น ซึ่งจะมีความชัดเจนและมีอำนาจของกฎหมายมารองรับ ทั้งนี้เพราะมันเป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม และสังคมก็กำหนดให้มีขึ้นด้วยเหตุผลต่าง แต่สิทธิประเภทนี้มองว่าปัจเจกบุคคลที่อยู่รวมกันเป็นสังคม เปรียบได้กับอวัยวะต่างของร่างกาย ที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ ให้ดำเนินชีวิตอย่างราบรื่นสบาย กล่าวคือ เท้ามามีหน้าที่ไว้เดินพาร่างกายไปไหนต่อไหนที่เจ้าของร่างกายนี้อยากจะไป ส่วนมือมีหน้าที่ไว้หยิบจับ หูมีหน้าที่คือรับฟัง ปากมีหน้าที่กินกับพูด จมูกมีหน้าที่หายใจหรือดมกลิ่น ตามีหน้าที่มอง และอวัยวะต่าง ๆ ภายในร่างกายก็ทำหน้าที่ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ซึ่งระบบต่าง ๆ ของร่างกายถ้าสังเกตดูแล้วจะไม่มีอวัยวะส่วนอื่นมาทำหน้าที่แทนกันได้กล่าวคือ เราจะใช้มือทำหน้าที่แทนเท้าได้ดีไปกว่าการใช้เท้าโดยตรง เพราะการเดินไม่ใช่หน้าที่ของมือ มือมีหน้าที่ในการหยิบจับสิ่งของต่าง ๆ หรือนิ้วมือที่ผู้เขียนกำลังใช้เคาะแป้นพิมพ์อย่างตอนนี้ก็คือการทำตามหน้าที่ และเป็นอวัยวะที่ใช้งานได้ดีและเร็วที่สุดสำหรับการใช้งานในการพิมพ์หนังสือ ถ้ามารู้จักจะใช้นิ้วเท้าแทนได้หรือไม่ ก็อาจจะใช้ได้แต่คงไม่ดีเท่านิ้วมือ เพราะธรรมชาติไม่ได้สร้างให้นิ้วเท้ามาใช้งานในการพิมพ์หนังสือ หรืออวัยวะอย่างอื่นก็เช่นเดียวกัน สมมติว่าวันหนึ่งหนึ่ง เราอยากใช้จมูกอยากทำหน้าที่แทนหูหรือตาขึ้นมา คำถามคือเป็นไปได้หรือไม่ที่เราจะสลัดปรับเปลี่ยนอวัยวะ ตามความต้องการของเราแน่นอนว่าคงเป็นไปได้ไม่ได้ เพราะโดยธรรมชาติแล้วอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายย่อมมีจุดเด่นและการใช้ที่อวัยวะส่วนอื่นไม่สามารถทำหน้าที่แทนได้ ดังนั้นแนวคิดเรื่องสิทธิตามกฎหมายจึงเห็นว่า การกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของคนที่อยู่ในสังคมได้ทำตามหน้าที่จึงเป็นเรื่องที่สำคัญกว่า และทำให้สังคมเดินไปข้างหน้าอย่างไม่สะดุด

แนวคิดเรื่องสิทธิตามกฎหมาย จึงเป็นเรื่องของรัฐในการกำหนดบทบาทและตำแหน่งแห่งที่ของคน เช่นในสังคมอินเดียสมัยโบราณได้กำหนดตำแหน่งแห่งที่ของคนโดยผ่านระบบวรรณะ แต่ละวรรณะก็จะถูกกำหนดให้มีหน้าที่ว่า อะไรคือสิทธิที่สามารถทำได้และไม่มารถกระทำได้ เช่นอาชีพของแต่ละวรรณะก็ถูกกำหนดโดยระบบวรรณะ เช่นวรรณะพราหมณ์ มีหน้าที่ให้การศึกษาหรือเป็นผู้ที่คอบอบรมเหล่าชนชั้นสูงเพื่อให้มีการศึกษาสำหรับการพัฒนาและการบริหารรัฐวรรณะอื่นเช่นวรรณะแพศย์ไม่มีสิทธิในการทำหน้าที่นี้ ส่วนวรรณะกษัตริย์มีหน้าที่ในการปกครองหรือปกป้องรัฐ วรรณะศูทรก็ไม่มีสิทธิในการทำหน้าที่นี้ การแบ่งหน้าที่ของคนภายใต้เงื่อนไขของสังคมเช่นนี้ยังสะท้อนให้เห็นในงานเขียนของอินเดียหลายเล่มที่ถือว่ามผลต่อการปฏิบัติจริงในสังคม เช่น ในภควัทคีตา มีบางตอนที่สะท้อนให้เห็นเรื่องของการทำตามหน้าที่ ซึ่งคนที่รับอิทธิพลของงานชิ้นนี้แล้วนำไปใช้งานจริงอย่างเช่น มหาตมา คานธี เคยกล่าวถึงเรื่องนี้เอาไว้ตอนหนึ่งในหนังสือที่ชื่อว่า ข้าพเจ้าทดลองความ

^๗ โสรจจ หงศ์ลดาธมภ์, **ปรัชญาทั่วไป**, หน้า ๒๗๓.

^๘ สมภาร พรหมทา, **ปรัชญาสังคมและการเมือง**, หน้า ๕๐.

จริง ว่าผู้ที่รักชาติจะต้องไม่ทอดทิ้งการรับใช้ชาติมาตุภูมิ ซึ่งเขาอ้างถึงโคลกในภควทคีตา ความตอนหนึ่งว่า “แม้จะต้องล้มเหลว คนเราก็ควรปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด ทั้งนี้ดีกว่าที่จะไปรับงานอื่นที่ไม่ใช่หน้าที่ของตนมาทำ แม้ว่าจะงานนั้นจะดูงดงามสักเพียงใดก็ตาม การตายในหน้าที่มิใช่เป็นการตายไม่ดี ผู้ที่ออกนอกเส้นทางของตนจะต้องเดินวกลงไปมาอย่างไม่สิ้นสุด”^๙

จากข้อความในข้างต้นแสดงให้เห็นการที่คนได้ทำตามหน้าที่ ที่ถูกกำหนดโดยสังคมหรือรัฐถือว่าเป็นเรื่องที่ถูกต้อง ส่วนการทำนอกเหนือหน้าที่ถึงแม้ว่าเรื่องนั้นจะเป็นเรื่องที่ดูงามก็ถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่ควรทำ เปรียบเหมือนกับการที่คนเรามีเท้าครบสมบูรณ์ทั้งสองข้าง แต่เห็นว่าใช้มือเดินแทนทำน่าจะดีกว่า ถือว่าเป็นเรื่องที่ถูกต้องตามกาลเทศ ตามทัศนะของสิทธิตามกฎหมายจึงถือว่า สิทธิของปัจเจกบุคคล เป็นเรื่องที่ต้องทำตามหน้าที่ของสังคมหรือรัฐที่ได้กำหนดตำแหน่งแห่งที่เอาไว้

๓. สิทธิในทัศนะของพุทธศาสนา

ที่ผ่านมาผู้เขียนได้ ชี้ให้เห็นมโนทัศน์เรื่องสิทธิสองประเภทว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร และมีพื้นฐานมาจากการอธิบายหรือการมองลักษณะทางสังคมที่ต่างกัน จึงทำให้กรอบการอธิบายเรื่องสิทธิที่ต่างกัน ซึ่งในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะได้เสนอมโนทัศน์เรื่องสิทธิในทัศนะของพุทธศาสนาว่าเป็นอย่างไร โดยผู้เขียน ได้ยกกรณีในพระไตรปิฎกเป็นตัวอย่างสำหรับการวิเคราะห์ กล่าวคือ ผู้เขียนจะใช้กรณีอัครัญญสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่นักวิชาการส่วนใหญ่มีความเห็นว่า มีแนวคิดทางสังคมและการเมืองเพื่อให้เห็นฐานในการพิจารณาประเด็นเรื่องนี้ต่อไป

อัครัญญสูตร^{๑๐} แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางสังคมของมนุษย์ตั้งแต่เริ่มแรกจนพัฒนาการกลายมาเป็นระบบสังคมและการปกครอง โดยที่พระสูตรนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการโต้แย้งแนวคิดของเหล่าพราหมณ์ ที่เห็นว่าวรรณะของตนนั้นเป็นวรรณะที่บริสุทธิ์ เกิดจากพระโอษฐ์ของพระพรหม เป็นผู้ที่พระพรหมทรงสร้างขึ้น เป็นทายาทของพรพรหม โดยที่พระองค์ทรงแย้งว่า พวกพราหมณ์ระลึกถึงเรื่องเก่าของตนไม่ได้ว่าเป็นผู้ที่เกิดจากช่องคลอดของนางพราหมณี เช่นเดียวกันกับวรรณะอื่นที่ตนถูกเหยียดหยาม หลังจากนั้นพระองค์ได้กล่าวถึงความบริสุทธิ์แห่งวรรณะ ๔ ว่า ยังมีกษัตริย์บางองค์ในโลกที่ยังเป็นผู้ที่ฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้มาเป็นของตน ยังประพฤติดมในกาม พุดเทจ ส่อเสียดและคำหยาบ การประพฤตินี้ถือว่าเป็นเรื่องไม่ควรทำ มีโทษ เพราะเป็นอกุศลหรือวรรณะอื่นก็เช่นเดียวกัน ถ้าประพฤตินี้ลักษณะเดียวกันนี้ แต่ความบริสุทธิ์จะเกิดขึ้นได้จากการเว้นจากพฤติกรรมที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่กล่าว สิ่งนั้นถือว่าควรทำ และเป็นกุศล การที่พราหมณ์อ้างเช่นนั้น ไม่สามารถรับรองได้ว่ามีความสมเหตุสมผล เพราะถ้าหากยังมีการประพฤตินี้ในสิ่งที่ไม่ควรทำตามข้างต้นได้ ก็ไม่อาจกล่าวอ้างได้ว่าตนนั้นบริสุทธิ์

พระพุทธรองค์ยังได้โต้แย้งแนวคิดเรื่องที่ว่ากำเนิดของพราหมณ์ โดยยกเหตุผลเชิงเปรียบเทียบทางจักรวาลวิทยาว่าโดยเริ่มแรกนั้นจักรวาลนั้นมีน้ำ ไร้แสง ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ และดวงดาวทั้งหลาย ไม่มีกลางวัน กลางคืน ไม่มีหญิงชาย มีแต่เพียงสิ่งที่เรียกว่า “สัตว์” เท่านั้น หลังจากนั้นผ่านเวลามาช้านาน ได้ปรากฏมีง้วนดินลอยอยู่บนผิวน้ำ สัตว์ทั้งหลายจึงลงมากินง้วนดิน ทำให้ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ปรากฏ ดวงดาวทั้งหลาย ทั้งกลางวัน กลางคืน รวมถึงวันเดือนปี ฤดูกาล

^๙ มหาตม คานธี, ข้าพเจ้าทดลองความจริง: อัตชีวประวัติของมหาตมา คานธี, แปลโดย กรุณา-เรืองอุไร กุศลาลัย, พิมพ์ครั้งที่ ๗ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๖๒), หน้า ๒๖๙.

^{๑๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๑-๑๓๗/๘๓-๑๐๐.

ทั้งหลายปรากฏเช่นเดียวกัน เหตุจากการกินงวนดินในครั้งนั้น ยังทำให้สัตว์ทั้งหลายปรากฏผิวพรรณ และมีลักษณะที่แตกต่างกัน บางสัตว์มีผิวงาน บางสัตว์มีผิวหยาบ ทำให้สัตว์ที่มีผิวงามเกิดมานะถือตน ดูหมิ่นสัตว์ที่มีผิวทรามกว่า งวนดินจึงหายไป ครั้งต่อมาเกิดสะเก็ดดิน สัตว์ทั้งหลายต่างก็พากันรับประทานสะเก็ดดินนั้นเป็นอาหาร ทำให้ร่างกายมีความหยาบกว่าเดิม ยิ่งทำให้เกิดการเปรียบเทียบเรื่องผิวพรรณและดูหมิ่นเหยียบหยามมากกว่าเดิม สะเก็ดดินจึงหายไป ครั้งต่อมาครีอดินก็ปรากฏมาแทนสะเก็ดดิน สัตว์ทั้งหลายก็พากันรับประทานครีอดินเป็นอาหาร แต่การดูหมิ่นเรื่องผิวพรรณยังมีอยู่ เพราะการถือตนในเรื่องผิวพรรณความปรากฏแห่งครีอดินจึงหายไป ต่อมาข้าวสาลีในที่ที่ไม่ต้องไถก็ปรากฏ เป็นข้าวสาลีที่สามารถเก็บไปรับประทานได้เลย กล่าวคือเก็บไปเป็นอาหาร ตอนเย็นก็กลับมีข้าวสุกปรากฏขึ้นสำหรับเป็นอาหารในตอนเช้า และเป็นเช่นนี้เป็นเวลานาน เหตุที่สัตว์ทั้งหลายได้รับประทานข้าวสาลีเป็นเวลานาน ทำให้เพศปรากฏ อวัยวะเพศหญิงก็ปรากฏแก่ผู้หญิง อวัยวะเพศชายก็ปรากฏแก่เพศชาย

การปรากฏของอวัยวะเพศ เป็นเหตุทำให้เพศทั้งสองเกิดการเพ่งมองแล้วนำมาสู่ในเรื่องของการมีเพศสัมพันธ์กันระหว่างกัน แต่การมีเพศสัมพันธ์ขณะนั้นว่าเป็นเรื่องที่ยอมรับไม่ได้ในกลุ่มเดียวกัน จึงเกิดการตำหนิกล่าว ปาขว่างวัตถุสิ่งของใส่ และการขว่างปาสิ่งของใส่สัตว์ที่มีเพศสัมพันธ์กัน ในพระสูตรได้ชี้ให้เห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่สมควรกระทำ ทำให้พวกที่มีเพศสัมพันธ์กันต้องออกจากกลุ่มไปอยู่ที่อื่นเป็นเวลานาน ต่อมาจึงมีการสร้างบ้านเรือนขึ้นเพื่อปกปิดกิจกรรมทางเพศที่ว่านั้น เมื่อมีการอยู่กันเป็นบ้านเรือนก็เกิดมีการกักตุนข้าวสาลี ที่พวกเขาเหล่านั้นต้องไปเก็บมาเป็นอาหารทุกเช้า เย็น โดยตุนไว้เป็นเวลา ๑ วันบ้าง ๒ วันบ้าง จนถึงนานสุด ๘ วัน เมื่อนั้นข้าวสาลีจึงมีรำห่อเมล็ด มีแกลบหุ้มห่อ ต้นที่ถูกเกี่ยวแล้วก็ไม่กลับขึ้นมามากอีก จึงมีข้าวสาลีขึ้นเป็นหย่อม ๆ เท่านั้น ปรากฏการณ์ข้าวสาลีนี้ทำให้เกิดการประชุมขึ้นในกลุ่มคนเหล่านั้น โดยการย้อนถึงเหตุการณ์ตั้งแต่อดีตก่อนการเกิดงวนดินจนถึงเหตุการณ์ข้าวสาลี จึงได้ทำการตกลงแบ่งข้าวสาลีและปันเขตแดนกัน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอัครัญญสูตรยังไม่เพียงพอเท่านี้ หากยังมีการลงละเมินกันในเรื่องของข้าวสาลีอีก กล่าวคือ บางคนมีนิสัยโลภมากจึงได้เก็บข้าวสาลีของตนไว้ แล้วไปขโมยของเพื่อนบ้าน ครั้งเมื่อถูกจับได้เขาผู้นั้นก็ยอมรับแล้วรับคำว่าจะไม่ทำอีก แต่ก็หาได้ทำตามคำมั่นที่ให้ไว้ไม่ ยังมีการขโมยต่อเรื่อยมา ทำให้คนในชุมชนทนไม่ได้ต่อพฤติกรรมเช่นนี้ จึงได้ตำหนิกล่าว บ้างคนของใช้กำลังและสิ่งของเข้าทำร้าย การถือเอาสิ่งของโดยที่เจ้าของไม่ได้ให้ เป็นเหตุทำให้เกิดการครหา การพูดเท็จ และการลงโทษ ตามมาเป็นลำดับ

เมื่อสังคมเกิดเหตุการณ์ การละเมินทรัพย์สินของกันและกันทำให้เกิดความวุ่นวายหลายต่อหลายครั้งภายในสังคม จึงทำให้เกิดข้อตกลงร่วมกันว่าต้องหาผู้ที่จะเข้ามาดูแลผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล เพื่อตัดสินบทลงโทษและเพื่อเป็นการป้องกันการละเมินที่จะเกิดขึ้น จึงได้แต่งตั้งบุคคลขึ้นมาเพื่อบริหารจัดการ และเรียกผู้นี้ว่า “มหาสมมต” ด้วยการแต่งตั้งนี้ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้มีอำนาจในการให้โทษกับบุคคลที่ละเมินทรัพย์สินของผู้อื่น ต่อมาจึงถูกเรียกว่า “กษัตริย์” และ “ราชา” เป็นลำดับ ครั้งต่อมาก็เกิดการตั้งคณะบุคคลขึ้นมาเพื่อช่วยกันดูแลอีกที เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เป็นข้อ สมมติฐานในแว้ดวงวิชาการว่าเป็นที่มาของการมีเจ้าผู้ปกครองและการสร้างรัฐนั่นเอง

จากเหตุการณ์ข้างต้นจะเห็นว่า ตอนที่เพศของสัตว์ปรากฏแล้วทำให้จอมองเพศแล้วมาซึ่งการมีเพศสัมพันธ์กันในเวลาต่อมานั้น โดยเริ่มแรกการมีเพศสัมพันธ์ยังถือว่าเป็นสิ่งที่สังคมยังไม่ยอมรับ พฤติกรรมเช่นนี้จึงถูกรับประณามและนำไปสู่การทำร้ายร่างกาย จนทำให้กลุ่มที่ชอบการมี

เพศสัมพันธ์ตอนออกจากชุมชนไปอาศัยอยู่ที่อื่น ต่อมาจึงเกิดความสำนึกว่าการทำร้ายผู้อื่นถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่ควรกระทำ^{๑๑} ซึ่งในตัวบทของพระสูตรเองเห็นว่าการทำร้ายร่างกายของกลุ่มที่มีพฤติกรรมดังกล่าวเป็นเรื่องที่ไม่สมควรทำ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเนื้อหาตรงส่วนนี้ต้องการปกป้องพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ของเพศทั้งสองเพราะ การกระทำดังกล่าวไม่ได้ละเมิดใครหรือทรัพย์สินของใครเนื่องจากการมีเพศสัมพันธ์เป็นการยินยอมระหว่างคนทั้งสอง และเป็นการกระทำบนเรือนร่างที่เขาเท่านั้นเป็นผู้มีสิทธิต่อเรือนร่าง ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่าโดยประการที่หนึ่งนั้นพุทธศาสนาเห็นว่าปัจเจกบุคคลมีสิทธิในเรือนร่างของตนเอง การที่เขาหรือเธอยินยอมร่วมเพศกันโดยที่อีกฝ่ายไม่ได้ถูกบังคับให้กระทำและสิ่งนี้ไม่ได้ไปสร้างความเสียหายให้แก่เรือนร่างของผู้อื่นหรือทรัพย์สินของบุคคลอื่นเขาย่อมมีสิทธิในกิจกรรมเช่นที่ว่านี้ ถึงแม้ว่าโดยเริ่มแรกกิจกรรมทางเพศจะกระทำในที่สาธารณะและต่อหน้าผู้อื่น ต่อมาได้มีพัฒนาการสร้างที่กำบังและอยู่กันเป็นครัวเรือน ทำให้กิจกรรมทางเพศเป็นเรื่องที่กระทำกันโดยทั่วไป

ประเด็นต่อมาการแบ่งปันข้าวสาลีและการแบ่งเขตแดนในการถือครองกรรมสิทธิ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติให้มาเป็นทรัพย์สินของปัจเจกบุคคลในสัดส่วนและปริมาณที่เท่ากัน เป็นเหตุที่ทำให้สังคมได้มีพัฒนาการไปข้างหน้า กล่าวคือหลังจากการที่รวมกันเป็นสังคมและถือกรรมสิทธิ์ในการครอบครองที่ดินและข้าวสาลี ที่แต่ก่อนมีอยู่ตามธรรมชาติที่ใครก็สามารถเข้าไปเก็บเกี่ยวได้โดยไม่ต้องได้รับการอนุญาตจากใครข้าวสาลีถือนี้ถือว่าเป็นของทรัพย์สินสาธารณะที่ทุกคนมีสิทธิในการครอบครองเท่ากัน แต่หลังจากการแบ่งสันปันส่วนข้าวสาลีโดยที่แต่ก่อนถือว่าเป็นของสาธารณะได้กลายมาเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคลและเจ้าของเท่านั้นที่มีเอกสิทธิ์ในการครอบครองผู้อื่นไม่มีสิทธิ การได้เอกสิทธิ์ในการข้าวสาลีและที่ดินทำให้ต่างก็ต้องลงมือหว่านไถลงแรงของตนในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวข้าวสาลีเองบนที่ดินของตนเอง แต่เหตุการณ์หนึ่งซึ่งผู้เขียนเห็นว่าได้สะท้อนมนทัศน์เรื่องสิทธิตามธรรมชาติในมนทัศน์ของ ฮอบส์ และล๊อค ก่อนหน้านั้น กล่าวคือหลังจากที่ได้เก็บเกี่ยวข้าวสาลีที่ทุกคนต่างได้สัดส่วนและปริมาณที่เท่ากันแล้ว เกิดการขโมยเมล็ดข้าวสาลีของกันและกันภายในสังคมโดยมีสาเหตุมาจากความโลภ มีการสืบหาผู้ต้องหาจนนำไปสู่การจับกุมได้ในที่สุด โดยที่เขาผู้นั้นก็ให้การยอมรับสารภาพว่าตนเป็นผู้ขโมยเมล็ดข้าวสาลีของเพื่อนบ้านแล้วเก็บส่วนของตนไว้ และได้ให้คำสัญญาว่าจะเลิกพฤติกรรมเช่นนี้ แต่หลังจากเหตุการณ์ในครั้งนั้นยังถือว่าไม่จบ คนคนเดียวกันนี้ก็ยังมีพฤติกรรมเช่นเดิมคือไปขโมยข้าวสาลีของเพื่อนบ้านและก็ยอมรับและให้คำสัญญาเช่นเดิมอีก จนครั้งที่สาม คนที่อยู่ในสังคมนั้นเห็นว่าบุคคลดังกล่าวยังมีพฤติกรรมเช่นเดิม จึงเริ่มดุด่าว่ากล่าว จนจับกุมและลงไม้ลงมือด้วยวัตถุสิ่งของแก่เขาผู้นั้น ต่อมาเกิดความกลัวว่าถ้าถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้จะทำให้ตนได้รับบาดเจ็บ สิ่งเดียวที่จะพ้นจากการครหาและถูกทำร้ายร่างกายไปได้คือการกล่าวเท็จว่าไม่ได้ทำ ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้สังคมเกิดความวุ่นวาย เพราะมีการละเมิดในทรัพย์สินของกันและกันอีก ทั้งผู้ที่ทำยังไม่ยอมรับในความผิดของตน

สภาวะทางสังคมที่ปรากฏในช่วงเวลาที่กล่าวมา เป็นสภาวะที่ไร้กฎหมายหรือเงื่อนไขของการอยู่ร่วมกัน สภาวะที่ปราศจากกฎหมายเช่นนั้นจึงทำให้เกิดใคร่อยากจะทำอะไรหรือจะเข้าไปหยิบทรัพย์สินของใครก็ได้ในอาณาบริเวณที่ได้แบ่งกันไว้ เพราะการกระเช่นนี้ไม่ถือว่ามิชอบอย่างเป็นทางการ จึงทำให้เกิดการละเมิดกันหลายต่อหลายครั้ง ทางเดียวที่จะทำให้เกิดการป้องกันในทรัพย์สิน

^{๑๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๖/๙๒.

ของตนได้ คือการประชุมและสร้างข้อตกลงหรือสัญญาประชาคม^{๑๒} หลังจากนั้นได้คัดเลือกผู้ที่ดูน่าเลื่อมใสที่สุดในสังคม มาเป็นผู้ดูแลและคอยตัดสินโทษต่อการกระทำที่เห็นว่าเป็นการละเมิดกันภายในสังคม ซึ่งจะเห็นว่าในประเด็นนี้ การขโมยข้าวสาธิตจัดว่าเป็นการละเมิดในเอกสิทธิ์ของคนอื่น หมายความว่า เป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่นโดยที่เจ้าของไม่ได้ยินยอม ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเมื่อประเมินจากประเด็นนี้ มโนทัศน์เกี่ยวกับสิทธิในพุทธศาสนานั้นมีความใกล้เคียงกับสิทธิตามธรรมชาติของฮอบส์ และล๊อค ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น

พัฒนาการทางสังคมที่ปรากฏใน อัครคัมภีร์สุตตร ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการอยู่แบบโดยไม่มีกฎหมาย จนมาถึงการทำสัญญาประชาคมรวมถึงการสมมติหรือแต่งตั้งให้ผู้ที่น่านับถือขึ้นมาเป็นผู้ดูแลกฎหมาย นั่นก็เพื่อรักษาผลประโยชน์และป้องกันการละเมิดในเอกสิทธิ์ของกันและกัน เอกสิทธิ์ที่ว่าเป็นผลมาจากสิ่งตาธรรมชาติคือข้าวสาธิต ถ้าคิดต่อว่าการผลิตข้าวสาธิตโดยเริ่มแรกคนทุกคนได้รับการแบ่งปันส่วนที่เท่ากัน ต่อมาก็นำส่วนที่ได้รับนั้นมาปลูกลงในเขตแดนที่ได้แบ่งกันไว้โดยอาศัยแรงงานของตน สำหรับคนที่ขยันก็จะลงแรงกายของตนในการเพาะปลูกข้าวสาธิตจนได้ผลผลิตที่มาก ส่วนคนที่ไม่ขยันก็จะปลูกเท่าที่พอกินผลผลิตจึงน้อยกว่าคนที่ขยัน ผลที่ออกมาจึงไม่เท่ากัน นั่นก็เป็นเพราะว่าคนแต่ละคนมีสิทธิในการลงแรงหรือไม่ลงแรงในการเพาะปลูกข้าวสาธิตได้ คนแต่ละคนย่อมเป็นเจ้าของแรงงานนั้น ซึ่งผู้ที่ถูกสมมติให้ดูแลสังคมจะมาบังคับขู่เข็ญให้เขาทำหรือไม่ทำการเพาะปลูกข้าวสาธิตได้ ดังนั้นผลที่ตามมาจึงเป็นผลผลิตที่มาจากแรงงานนั้น และใครจะมาละเมิดผลจากการแรงงานของเขาไม่ได้ เขาเท่านั้นที่มีสิทธิในการบริหารจัดการในผลแต่เพียงผู้เดียว คนอื่นไม่มีสิทธิแม้แต่ผู้ที่ถูกสมมติให้มาดูแลสังคมก็ไม่มีสิทธิในการเข้าไปบริหารจัดการในผลนั้น มีหน้าที่เพียงแค่อุดูแลรักษาผลประโยชน์เท่านั้น นอกจากนี้ในตอนท้ายของพระสุตตรยังได้ชี้ให้เห็นอีกว่า ชนชั้นต่าง ๆ เป็นเพียงสิ่งสมมติ และการกระทำที่ถือว่าดีจะต้องเป็นการกระทำที่สอดคล้องกับธรรม ซึ่งธรรมในที่นี้หมายถึงการกระทำที่ไม่ไปสร้างความเดือดร้อนให้แก่ปัจเจกบุคคล ทั้งทางกาย วาจา และใจ การกระทำที่ไม่ดีก็คือการเข้าไปละเมิดปัจเจกบุคคล ทางกาย วาจา และโดยอ้อมคือใจ การกระทำที่ละเมิดผู้อื่นทางกายและวาจา จึงถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่นในทางพระพุทธศาสนาไปด้วย

๔. สรุป

พุทธศาสนามองว่ามนุษย์ทุกคนล้วนมีความเท่าเทียมกันเป็นพื้นฐาน ชนชั้นวรรณะเป็นเพียงสิ่งสมมติขึ้นทางสังคมซึ่งแต่แรกเริ่มในไม่มีชนชั้นวรรณะ การประกอบสร้างทางสังคมในพุทธศาสนาก็เชื่อว่าผู้ที่อยู่ในวรรณะสูงกว่าจะมีสิทธิเข้าไปละเมิดสิทธิของปัจเจกบุคคลได้ เพราะสำหรับกรอบการอธิบายความดีงามหรือหลักความเป็นธรรมในพุทธศาสนานั้นไม่สามารถแยกธรรมออกไปได้ ธรรมในที่นี้ก็คือหลักธรรมชาติ ซึ่งหลักธรรมชาติดังหนึ่งของคนก็คือแรงงาน และแรงงานที่ว่านี้คนแต่ละคนทำนั้นที่เป็นเจ้าของ ผู้อื่นไม่สามารถมาบังคับขู่เข็ญได้ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดมาบังคับขู่เข็ญเท่ากับว่าเป็นการกระทำที่เป็นอธรรม ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะอยู่ในวรรณะไหน จึงถือว่าประพฤติผิดธรรมในทางพุทธศาสนา ซึ่งการกระทำที่ว่านี้ก็คือการก้าวเข้าไปล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นนั่นเอง

^{๑๒} คุรยละเอียดใน ที.ป. (ไทย) ๑๑/๑๓๐-๑๓๑/๙๖.

บรรณานุกรม

ชุมพร สังขปรีชา. **ปรัชญาและทฤษฎีการเมืองว่าด้วยธรรมชาติมนุษย์**, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาตม คานธี. **ข้าพเจ้าทดลองความจริง: อัตชีวประวัติของมหาตมา คานธี**. แปลโดย กรุณา-เรือง อุไร กุศลาลัย. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๖๒.

สมภาร พรมทา. **ปรัชญาสังคมและการเมือง**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์. **ปรัชญาทั่วไป**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐.